

บทที่ 1 บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตามพระราชบัญญัติพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2521 ได้ระบุว่า "การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง การขยายกำลังและเพิ่มผลการผลิตของชาติทุกระดับทั่วทุกท้องถิ่น การแจกแจงรายได้อย่างเป็นธรรม การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การทำให้ดีขึ้น โดยทั่วถึงและทัดเทียมกันซึ่งภาวะการศึกษา อานามัย ที่อยู่ อาศัย โภชนาการ และสวัสดิการอื่นของประชาชน ตลอดจนกิจการที่เกี่ยวข้องกับการนั้น"

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาเป็นเวลากว่า 38 ปีแล้ว โดยมีการจัดทำเป็นแผนระยะปานกลาง (Medium Term Development Plan) ระยะเวลาแผนละ 5 ปี และในปัจจุบันอยู่ในช่วงของการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544) สำหรับหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) หรือเรียกกันทั่วไปว่า สภาพัฒน์

ในการจัดเตรียมแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 สศช. ได้มีการทบทวน "ผลกระทบ" และ "กระบวนการ" ในการจัดทำแผนพัฒนาในระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่าผลของการพัฒนาประเทศในช่วงเกือบ 4 ทศวรรษที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาที่ขาดความสมดุลโดยสรุปได้ว่า "เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน" เนื่องจากแนวคิดของการพัฒนาในอดีต ได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนามุ่งเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ ใช้ขยายฐานการผลิต เพื่อสร้างรายได้และการจ้างงานทำ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้น

เมื่อพิจารณา "การมีส่วนร่วม" ในกระบวนการวางแผนพัฒนาฯ ของกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา ปรากฏว่ายังใช้วิธีการวางแผนจากส่วนบนลงสู่ส่วนล่าง (Top-down Process) คือ เป็นการกำหนดเค้าโครงของแผนจากส่วนราชการต่างๆ แม้ว่าจะได้มีการขยายขอบเขตครอบคลุมกลุ่มต่างๆ ออกไปอย่างกว้างขวางเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ แต่ส่วนใหญ่ยังเน้นอยู่ในกลุ่มราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนเป็นหลัก ส่วนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมไทย อาทิ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงาน กลุ่มสื่อมวลชน และกลุ่มการเมือง ยังเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศไม่มากเท่าที่ควร อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาตามแผนฯ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่ประชาชนชาวไทยทั่วประเทศประสบอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการ เนื่องจากผู้วางแผนไม่รู้ปัญหาที่แท้จริงของประชาชน

นอกจากนี้ แนวคิดในการพัฒนาที่ผ่านมามักให้ความสำคัญต่อการพัฒนา "คน" ในเชิงรับมากกว่าการพัฒนาในเชิงรุก ทำให้การพัฒนาคนเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการในการขยายตัวทางเศรษฐกิจและตลาดแรงงานเท่านั้น หรือมุ่งพัฒนาคนเพื่อการแก้ไขปัญหาคัดละส่วนโดยขาดความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

จากประเด็นปัญหาของการพัฒนาและกระบวนการจัดทำแผนฯ ที่ทำให้เกิดช่องว่างของกลุ่มคนในสังคมดังกล่าว สศช. จึงได้ปรับ "ยุทธศาสตร์" การพัฒนาประเทศแนวใหม่ โดยเปลี่ยน "บทบาท" ของ สศช. จากผู้ริเริ่มการจัดทำแผนโดยใช้วิธีระดมความคิดเห็นเฉพาะจากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น มาเป็นการระดมความคิดเห็นจาก "ทุกกลุ่มในสังคม ทุกสาขาอาชีพ ทั่วประเทศ" กว้างขวางที่สุดอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ของการจัดทำแผนพัฒนาประเทศ ซึ่ง สศช. ได้ตั้งความมุ่งหวังว่ากระบวนการวางแผนแนวใหม่นี้ จะสามารถช่วยให้การวางแผนพัฒนาฯ เดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง สามารถแก้ไขปัญหามาตรับประชาชนได้อย่างตรงจุด และให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ไม่ใช่แผนของ "ราชการ" แต่เป็นแผน "ของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง" ซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ในขั้นการจัดทำแผน

การปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผนจากบนลงสู่ล่าง เป็นล่างขึ้นสู่บน (Bottom - up Process) ของ สศช. ในการจัดทำแผนฯ 8 เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ผลักดันให้เกิดค่านิยมสากล เช่น กระแสประชาธิปไตย กระแสด้านสิทธิมนุษยชน กระแสความเท่าเทียมกันของหญิงชาย กระแสการร่วมกันพิทักษ์รักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดการตระหนักร่วมกันอย่างกว้างขวางว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นไปในด้านเศรษฐกิจ แต่เพียงอย่างเดียวโดยละเลยมิติความเป็นมนุษย์ ครอบคลุม ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้เกิดสภาพการเสียดุลของการพัฒนาที่รุนแรงซึ่งในอนาคตหากไม่แก้ไขแล้วคนและธรรมชาติจะไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและเกื้อกูลกันได้

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับแนวความคิดของนักวิชาการหลายๆ คน อาทิ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537) ได้เสนอว่า การปฏิรูปโครงสร้างใหม่คือ การปรับโครงสร้างการตัดสินใจในทุกองค์กร นั่นคือให้กลุ่มคนที่อยู่ข้างล่างได้ขึ้นมามีส่วนร่วมในการบริหารงานได้อย่างกว้างขวาง (Popular participation)

ส่วน รัชสรรพศ์ ธนะพรพันธุ์ (2531) ได้กล่าวว่ากระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทยเป็นกระบวนการที่สั่งการจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง ไม่เกื้อกูลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจจึงเป็นกระบวนการที่ชนชั้นนำทางอำนาจไม่สามารถหยั่งรู้ปัญหา ความรู้สึก และความต้องการของราษฎรได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์

การที่ สศช. ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผนในครั้งนี้ นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงใหม่หมดทั้งกระบวนการ เริ่มต้นด้วยการระดมความคิดจากนักคิด และนักสร้างสรรค์สังคม ในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มสื่อมวลชน ในการเสวนาเรื่อง "จุดประกายความคิด...สู่แผนฯ 8" ซึ่งผู้ร่วมเสวนามีความเห็นร่วมกันว่า ปรัชญาหลักของการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ควรเน้นคนเป็นจุดหมายหลักของการพัฒนา โดยให้ทุกคนในสังคมได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในทุกมิติของการพัฒนาประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ละเลยการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม แต่การพัฒนาทุกเรื่องต้องมุ่งให้คนมีความสุขและเป็นการพัฒนาที่มีพื้นฐานบนความเป็นไทย รู้จักตนเอง รู้จักวัฒนธรรมไทย และสามารถแข่งขันในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยไม่ทิ้งสภาพของความเป็นไทย

จากนั้น สศช. ได้นำผลสรุปที่ได้รับจากการเสวนาไปนำเสนอในการสัมมนา ระดับชาติเรื่อง "แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8" ซึ่งได้ขยายกลุ่มผู้ระดมความคิดครอบคลุมทุกกลุ่มอาชีพในสังคมกว้างขวางที่สุดอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เป็นจำนวนมากถึง 1,500 คน นับเป็นครั้งแรกของการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้เชิญผู้เข้าร่วมระดมความคิดในครั้งเดียวกันเป็นจำนวนมากเช่นนี้ และนับเป็นครั้งแรกที่เปิดโอกาสให้กลุ่มพรรคการเมืองทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน องค์กรศาสนา ผู้นำแรงงาน ผู้นำเกษตรกร ผู้นำนักศึกษา และผู้นำชุมชน เข้าร่วมเสนอความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนเองในการสัมมนากลุ่มย่อยซึ่งแบ่งออกเป็น 150 กลุ่ม มีสมาชิกเพียงกลุ่มละ 10 คน

จุดเปลี่ยนแปลงสำคัญของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เกิดขึ้นในการสัมมนาเรื่อง "แนวคิด ทิศทาง และแผนการพัฒนาของประชาชน ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8" โดย สศช. ได้ร่วมกับคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) จัดการสัมมนาขึ้นในระดับภูมิภาคทั่วประเทศ รวมจำนวน 9 อนุภูมิภาคด้วยกัน ได้แก่ ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน และภาคตะวันตก ภาคอีสานตอนบน ภาคอีสานตอนกลางและตอนใต้ ภาคตะวันออก ภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การจัดการสัมมนา ระดับภูมิภาคนี้ นับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนจากหลากหลายกลุ่มอาชีพทั่วประเทศ ได้เข้ามามีส่วนร่วมเสนอแนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนาระดับชาติเป็นครั้งแรก อาทิ เกษตรกร ผู้แทนกลุ่มสตรี เยาวชน ชนกลุ่มน้อย พระนักพัฒนา ผู้นำแรงงาน และผู้แทนคนพิการ เป็นต้น ซึ่งการระดมความคิดจากประชาชนในพื้นที่จะส่งผลให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 สามารถสะท้อนถึงสภาพปัญหาและโอกาสในการพัฒนาของแต่ละอนุภูมิภาคได้อย่างชัดเจน รวมทั้งตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

การสัมมนาระดับภูมิภาค มีผู้เข้าร่วมสัมมนาแต่ละครั้งจำนวนระหว่าง 50-60 คน อันเป็นข้อกำหนดของการจัดการสัมมนาโดยใช้กระบวนการ เอไอซี (A-I-C : Appreciation-Influence-Control) ซึ่งเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีวิธีการและขั้นตอน

ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ นับเป็นกระบวนการประชุมที่ระดมพลังสมองเพื่อแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ เมื่อดำเนินการถูกต้องตามขั้นตอน ผลที่ได้จากการประชุมนี้จะมาจากความคิดของผู้ที่เข้าร่วมประชุมทุกคน

ก่อนสิ้นสุดการสัมมนาระดับภูมิภาคแต่ละครั้ง จะมีการเลือกตัวแทนอนุภูมิภาคละ 2 คน ให้เข้าร่วมการพิจารณากลับกรงและประมวลผลการสัมมนาทั้ง 9 ครั้ง ร่วมกับ สศช. กป.อพช.และนักวิชาการ จากนั้นได้นำผลสรุปที่ได้รับเสนอต่อสาธารณชน โดย สศช. จัดการสัมมนาพร้อมกับสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย และ กป.อพช.

สำหรับประชาชนทั่วไปที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมการสัมมนาที่จัดในครั้งต่างๆ สศช. ได้เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเช่นกัน โดยสามารถส่งไปยังตู้ไปรษณีย์ที่จัดไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะซึ่งปรากฏว่ามีชาวไทยทั้งที่พำนักอยู่ในประเทศและต่างประเทศได้ส่งความคิดเห็นเข้ามาเป็นจำนวนประมาณ 300 ราย

ในด้านการจัดทำรายละเอียดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้มีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นจำนวน 3 ชุด เพื่อจัดทำรายละเอียดในด้านการวางแผนพัฒนาคน การวางแผนพัฒนาชนบท ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค และด้านการวางแผนพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจ โดยคณะอนุกรรมการแต่ละชุดได้นำแนวความคิดที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาเป็นแนวทางในการจัดทำรายละเอียด จากนั้น คณะอนุกรรมการประมวลและยกร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้นำรายละเอียดทั้งหมดไปประมวลและเรียบเรียงเป็นร่างแผนฯ 8 ที่ค่อนข้างสมบูรณ์

กระบวนการขั้นสุดท้ายของการระดมความคิดเห็นนั้น สศช. ได้นำร่างแผนฯ 8 เสนอในการสัมมนาเรื่อง "ปฐมทัศน์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8" โดยได้เชิญผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวนมากถึง 1,800 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกระบวนการจัดทำแผนฯ 8 ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงขั้นสุดท้าย นอกจากนี้ยังได้เชิญคณะรัฐมนตรีเข้าร่วมการสัมมนาด้วย ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่คณะรัฐมนตรีได้เข้าร่วมพิจารณาแผนฯ กับประชาชน

ภายหลังจากนั้น สศช. ได้ปรับปรุงแผนฯ 8 ตามข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการสัมมนาปฐมทัศน์ฯ และนำกลับเข้าไปเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติอีกครั้งหนึ่ง อันเป็นการดำเนินงานขั้นสุดท้าย และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้ใช้เป็นแผนแม่บทที่วางกรอบนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2539 จนถึงวันที่ 30 กันยายน 2544

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าขั้นตอนที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารนั้นน่าจะเป็นการสัมมนาในระดับภูมิภาค เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ไม่เคยมีโอกาสได้เข้าร่วมกระบวนการวางแผนระดับชาติมาก่อนรวมทั้งยังเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายของอาชีพและวัยที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำความคิดเห็นในชุมชนก็ตาม ย่อมจะไม่คุ้นเคยต่อการเข้าร่วมประชุมกับบุคคลที่อาจจะอยู่คนละระดับชั้นสังคมและไม่รู้จักกันมาก่อน รวมทั้งยังมีความแตกต่างกันในด้านความรู้ ประสบการณ์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills) ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ อาจเป็นอุปสรรคขัดขวางการสื่อสารเพื่อแสดงความคิดและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาประเทศ อันจะทำให้การระดมความคิดจากกลุ่มประชาชนไม่ประสบความสำเร็จ จึงเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า สศช. ได้ใช้วิธีการอย่างไรในการจัดการสัมมนาโดยใช้กระบวนการ เอไอซี (A-I-C) จึงสามารถสื่อสารกับประชาชนที่มีความแตกต่างกันหลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกันเพื่อให้ได้แนวคิดในการพัฒนาประเทศ ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ประชาชนที่เข้าร่วมกระบวนการจัดทำแผนฯ 8 มีความพึงพอใจต่อการได้เข้ามีส่วนร่วมครั้งนี้มากน้อยเพียงใด รวมทั้งมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงอย่างไรบ้าง

การศึกษาเรื่องการใช้กระบวนการ เอไอซี ในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากกลุ่มอาชีพในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ในครั้งนี้จึงจะศึกษาเฉพาะกรณีการระดมความคิดของประชาชนในระดับภูมิภาคดังกล่าวโดยจะศึกษาถึงวิธีการสื่อสาร และความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ 8 ของประชาชนในกลุ่มจังหวัด 5 อนุภูมิภาค

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบของการสื่อสารโดยใช้กระบวนการ เอไอซี (A-I-C PROCESS) ที่ใช้ในการสัมมนาในระดับภูมิภาค เพื่อระดมความคิดในการจัดทำแผนพัฒนาฉบับที่ 8 และพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของตัวแทนจากกลุ่มอาชีพผู้เข้าร่วมระดมความคิดที่เกิดขึ้นจริง
2. เพื่อศึกษาถึงจุดเด่นและจุดด้อยของการสื่อสาร โดยใช้กระบวนการ เอไอซี ที่มีต่อพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วม รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการใช้กระบวนการนี้
3. เพื่อศึกษาถึงความพึงพอใจของตัวแทนจากกลุ่มอาชีพที่ได้เข้าร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนา ฉบับที่ 8
4. เพื่อศึกษาถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการวางแผนพัฒนาและการพัฒนาประเทศ
5. เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ได้ศึกษาการใช้กระบวนการ เอไอซี ในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากกลุ่มอาชีพในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยศึกษาจากกลุ่มผู้นำกระบวนการ เอไอซี ไปใช้ และกลุ่มผู้ถูกดึงให้เข้าไปรวมอยู่ในกระบวนการ เอไอซี

กลุ่มผู้นำกระบวนการ เอไอซี มาใช้ จะครอบคลุมถึงนักวิชาการผู้ที่มีความรอบรู้และมีความเชี่ยวชาญในการใช้กระบวนการ เอไอซี รวมถึงผู้ที่นำกระบวนการ เอไอซี มาใช้ในการจัดสัมมนาในระดับภูมิภาคในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยจะใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รวมจำนวน 4 คน เพื่อศึกษาถึงรูปแบบของการสื่อสารโดยใช้กระบวนการ เอไอซี รวมทั้งกลยุทธ์และกลวิธีในการดำเนินการสื่อสารอย่างได้ผล

ส่วนกลุ่มผู้ที่ถูกดึงให้เข้าไปร่วมอยู่ในกระบวนการ เอไอซี คือ ตัวแทนจากกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ได้เข้าร่วมระดมความคิดในการสัมมนาระดับภูมิภาค รวมทั้ง 9 อนุภูมิภาค โดยจะใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อการศึกษาครั้งนี้ เพียง 5 อนุภูมิภาค และใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) อนุภูมิภาคละ 5 คน รวมจำนวน 25 คน เพื่อศึกษาถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารที่ใช้ในการสัมมนาต่อพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วม ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

2. ได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่ใช้ประกอบการประชุมและผลการประชุมในระดับภูมิภาคทั้ง 9 ครั้ง รวมทั้งเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ เอ ไอ ซี

ข้อจำกัดของการวิจัย

ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้มีการประชุมสัมมนาเพื่อระดมความคิดจากกลุ่มอาชีพต่างๆ หลายครั้งและหลายรูปแบบด้วยกัน ทำให้มีประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากเกินความสามารถที่จะทำการศึกษาวิจัยได้ครอบคลุมทั้งหมด ผู้วิจัยจึงตัดสินใจศึกษาเฉพาะการสัมมนาในระดับภูมิภาค โดยจำกัดเพียง 5 อนุภูมิภาค และเลือกผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนอนุภูมิภาคละ 5 คน ทั้งนี้โดยผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องเป็นผู้ที่เคยเข้าร่วมการสัมมนาในระดับภูมิภาค ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เท่านั้น

การใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้สัมภาษณ์ที่เลือกมาอย่างเจาะจงนั้นทำให้ได้ข้อมูลที่มีมิติในด้านลึก แต่จะขาดมิติในด้านกว้างเพราะมีการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มอาชีพเพียงจำนวน 25 คนไม่สามารถสัมภาษณ์เป็นจำนวนมากๆ ได้ เนื่องจากผู้สัมภาษณ์จะต้องเดินทางไปพบกับผู้ให้สัมภาษณ์ทุกรายในพื้นที่ที่ได้เลือกใน 5 อนุภูมิภาค ต้องมีการติดต่อประสานงานนัดหมายล่วงหน้า ใช้ระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ด้วยเหตุผลของขนาดตัวแทนที่เล็ก รวมทั้งยังเป็นตัวแทนที่จะใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ทำให้ข้อมูลที่ได้มีความเป็นตัวแทนอย่างไม่สมบูรณ์แม้ว่าจะได้

พยายามกระจายกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ให้ครอบคลุมกลุ่มอาชีพต่างๆ แล้วก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี สามารถนำข้อมูลที่ได้รับมาสรุปเปรียบเทียบกันระหว่างกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้ในระดับหนึ่ง

ในส่วนของการทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ไม่สามารถหางานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพหรือประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฉบับที่ผ่านมาได้โดยตรง เนื่องจากยังไม่เคยมีแผนพัฒนาฉบับใดที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางเท่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ดังนั้น จึงใช้วิธีทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาอื่นๆ ซึ่งอยู่ในกรอบของการพัฒนาประเทศ เช่นเดียวกัน

ประเด็นการสื่อสารที่จะนำมาวิเคราะห์นั้นมีรูปแบบและดำเนินการไปตามกระบวนการเอ ไอ ซี ที่ใช้เป็นรูปแบบและวิธีการในการสัมมนาระดับภูมิภาคทุกครั้ง

คำจำกัดความในการวิจัย

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 หมายถึง แผนพัฒนาที่ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศไทย ระยะเวลา 5 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2544 เป็นแผนพัฒนาฉบับแรกที่เปิดโอกาสให้ตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผนโดยมีปรัชญาของแผนเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา
2. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) หรือ สภาพัฒน์ หมายถึง หน่วยงานราชการ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่หลักในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้าร่วมในการประชุมระดมความคิดเห็นตามกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่ สศช. จัดขึ้นหรือส่งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาประเทศมาเข้ายัง สศช. ทางไปรษณีย์
4. การสัมมนาระดับภูมิภาค หมายถึง การสัมมนาที่จัดขึ้นในระดับภูมิภาคทั่วประเทศ เพื่อระดมความคิดเห็นของประชาชนในการจัดทำแผนฯ 8 โดย สศช. ร่วมจัดกับคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) จำนวน 9 อนุภูมิภาคดังนี้

- (1) ภาคเหนือตอนบน
- (2) ภาคเหนือตอนล่าง
- (3) ภาคกลางตอนบนและภาคตะวันตก
- (4) ภาคตะวันออก
- (5) ภาคอีสานตอนบน
- (6) ภาคอีสานตอนกลางและใต้
- (7) ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย
- (8) ภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน
- (9) กรุงเทพฯและปริมณฑล

5. การสื่อสารในการสัมมนา หมายถึง การสื่อสารที่เกิดขึ้นในการสัมมนา ระดับภูมิภาคตามกระบวนการ เอไอซี ซึ่งมีทั้งการสื่อสารภายในบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่มเล็ก การสื่อสารกลุ่มใหญ่ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ

6. กระบวนการ เอไอซี (A-I-C PROCESS) หมายถึง รูปแบบการจัดการประชุมที่มีขั้นตอนและวิธีการเฉพาะโดยนำมาประยุกต์ใช้ในการสัมมนาระดับภูมิภาค ซึ่งผู้เข้าประชุมทุกคนจะมีส่วนร่วมสูง ใช้ความเป็นประชาธิปไตยมาก รวมทั้งให้เกียรติและโอกาสทุกคนทัดเทียมกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงจุดเด่นและจุดด้อย รวมทั้งการแก้ไขข้อบกพร่อง ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการใช้กระบวนการสื่อสารแบบ เอไอซี เพื่อระดมความคิดจากกลุ่มตัวแทนอาชีพต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อไป รวมทั้งผู้ที่สนใจนำวิธีการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่นๆ

2. ผลที่ได้จากการวิจัยทำให้ทราบถึงรูปแบบของการสื่อสาร ที่สามารถนำมาใช้ในการสื่อสารกับบุคคลหลากหลายอาชีพที่มีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน เพื่อชักจูงใจให้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น อันจะมีประโยชน์ต่อหน่วยงานที่ต้องการใช้การสื่อสารหรือการระดมความคิดในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน
3. ผลที่ได้จากการวิจัยทำให้ได้ทราบถึงความคิดเห็นและความพึงพอใจของประชาชน รวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย